HUNARMANDCHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARISH VA ISTE'MOLCHI TALABINING ZAMONAVIY YO'NALISHLARI

Gulinoz Ruziyeva Fatilloyevna

BDTU, "OOMT va S" kafedrasi assistent – o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada hunarmandchilik mahsulotlari ishlab chiqarish va iste'molchi talabining zamonaviy yo'nalishlari tahlil qilingan. Bozor iqtisodiyoti sharoitida milliy hunarmandchilikning nafaqat madaniy merosni saqlash, balki iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida ham muhim o'rin tutishi ilmiy asoslab berilgan. Tadqiqotda hunarmandchilik mahsulotlariga bo'lgan talabning shakllanish omillari, iste'molchilarning didi va ehtiyojlaridagi o'zgarishlar, ekologik toza va innovatsion dizaynga ega mahsulotlarga qiziqishning ortib borayotgani yoritilgan. Shuningdek, elektron savdo platformalari, turizm bilan integratsiya va marketing strategiyalarining hunarmandchilik mahsulotlari ishlab chiqarish jarayoniga ta'siri tahlil qilingan. Maqolada milliy va xorijiy tajribalar qiyosiy o'rganilib, hunarmandchilik sohasida diversifikatsiya strategiyalarini joriy etish orqali iste'molchilar talabini yanada samarali qondirish bo'yicha ilmiy xulosalar hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: hunarmandchilik, diversifikatsiya, iste'molchi talabi, innovatsiya, elektron savdo, marketing, milliy meros.

Аннотаия: В данной статье проанализированы современные направления производства изделий народного ремесла и потребительского спроса. Обосновано, что в условиях рыночной экономики народное ремесло играет важную роль не только в сохранении культурного наследия, но и в устойчивом развитии экономики. В исследовании раскрыты факторы формирования спроса на изделия ремесленников, изменения во вкусах и потребностях потребителей, а также растущий интерес к экологически чистым и инновационно оформленным товарам. Кроме того, рассмотрено влияние электронных торговых платформ, интеграции с туризмом и маркетинговых стратегий на процесс производства ремесленных изделий. В статье проведено сравнительное изучение отечественного и зарубежного опыта и разработаны научные выводы и практические рекомендации по повышению эффективности удовлетворения потребительского спроса за счёт диверсификации ремесленного производства.

Ключевые слова: народное ремесло, диверсификация, потребительский спрос, инновации, электронная торговля, маркетинг, культурное наследие.

Abstract: This article analyzes modern trends in the production of handicraft products and consumer demand. It is substantiated that in the conditions of a market economy, handicrafts play an important role not only in preserving cultural heritage

ISSN 3030-3907

but also in ensuring sustainable economic development. The study highlights the factors shaping consumer demand for handicraft products, changes in consumer tastes and needs, as well as the growing interest in eco-friendly and innovatively designed goods. In addition, the impact of e-commerce platforms, integration with tourism, and marketing strategies on the production of handicraft products is examined. The article provides a comparative analysis of national and international practices and develops scientific conclusions and practical recommendations to improve the efficiency of meeting consumer demand through the diversification of handicraft production.

Keywords: handicrafts, diversification, consumer demand, innovation, e-commerce, marketing, cultural heritage.

Kirish

O‘zbekiston tarixida hunarmandchilik xalq turmush tarzi, madaniyati va iqtisodiy hayotining ajralmas qismi bo‘lib kelgan. Hunarmandchilik mahsulotlari nafaqat maishiy ehtiyojlarni qondirish, balki milliy madaniyatni asrash, avloddan-avlodga o‘tkazish va xalqning o‘ziga xos turmush tarzini ifodalash vositasi hisoblanadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida hunarmandchilik sohasi yangi mazmun kasb etib, mamlakat iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning muhim bo‘g‘ini sifatida rivojlanmoqda.

Bugungi globallashuv jarayonida iste’molchilar talabi ham keskin o‘zgarib bormoqda. Xususan, ekologik toza, milliy dizaynga ega, funksional va zamonaviy mahsulotlarga qiziqish ortib borayotgani kuzatilmoqda. Bu esa hunarmandchilik mahsulotlari ishlab chiqarishda diversifikatsiya strategiyalarini joriy etishni taqozo etmoqda. Diversifikatsiya nafaqat mahsulot turlarini ko‘paytirish, balki ularning sifatini oshirish, bozor talabiga moslashtirish hamda innovatsion yondashuvlarni qo‘llashni talab etadi.

So‘nggi yillarda turizm sohasi bilan integratsiya, elektron savdo platformalarining rivojlanishi, xalqaro ko‘rgazmalarda ishtirok etish kabi omillar hunarmandchilik mahsulotlariga bo‘lgan talabni sezilarli darajada oshirdi. Shu bois, hunarmandchilik mahsulotlarini ishlab chiqarish va ularni iste’molchiga yetkazish jarayonida zamonaviy yo‘nalishlarni chuqur o‘rganish, amaliyotda tatbiq etish dolzarb masala hisoblanadi.

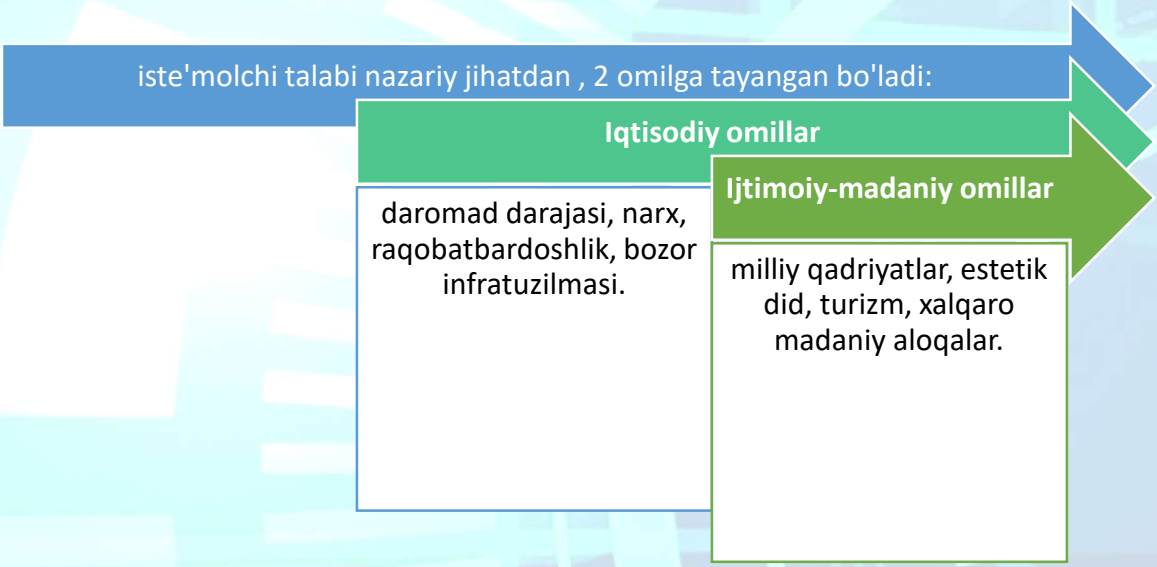
Mazkur maqolada hunarmandchilik mahsulotlari ishlab chiqarishning hozirgi tendensiyalari, iste’molchi talabining shakllanish omillari hamda milliy va xorijiy tajribalar tahlil qilinib, sohani yanada rivojlantirish bo‘yicha ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Hunarmandchilik mahsulotlari ishlab chiqarish va iste’molchi talabi o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik iqtisodiy nazariyotda “taklif va talab qonuni” bilan

ISSN 3030-3907

izohlanadi. Taklif hajmi ishlab chiqaruvchi imkoniyatlari va resurslardan samarali foydalanishga bog‘liq bo‘lsa, talab esa iste’molchilarning didi, daromadi, qadriyatlari hamda bozor sharoitlari bilan belgilanadi. Shunday qilib, hunarmandchilik sohasida ishlab chiqarish jarayoni va talab dinamikasi bir-birini to‘ldiruvchi omillar sifatida namoyon bo‘ladi.

Hunarmandchilik mahsulotlari iqtisodiyotning alohida segmenti sifatida nafaqat ishlab chiqarish jarayonini, balki xizmat ko‘rsatish sohasini ham qamrab oladi. Masalan, iste’molchi nafaqat mahsulotni sotib olishda, balki uning dizayni, sifati, yetkazib berish tezligi va brend qadriyatlarini ham e’tiborga oladi. Bu esa xizmat ko‘rsatish samaradorligini oshirish bilan chambarchas bog‘liqdir.

1-rasm. Iste’molchilar talabi

Zamonaviy nazariyalarga ko‘ra, diversifikatsiya strategiyalari hunarmandchilik mahsulotlarining iqtisodiy samaradorligini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Diversifikatsiya – bu mahsulot turlari, dizayn, funksional imkoniyatlar va xizmat ko‘rsatish jarayonida yangilik kiritish demakdir. Bu jarayon iste’molchi ehtiyojini qondirish bilan birga, ishlab chiqaruvchiga qo‘shimcha bozor segmentlarini egallash imkonini beradi.

Jahonda global raqobatning kuchayishi sharoitida xizmatlar sohasini rivojlantirish barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlashning muhim shartlaridan biriga aylanib bormoqda. Xizmatlar sohasining barqaror rivojlanayotgan sohalaridan biri bu turizm sohasi bo‘lib, xizmatlar sohasining 13 foizini turizm xizmatlari tashkil etadi. UNWTO ma’lumotlariga ko‘ra 2024-yil dunyoda 1,3 milliarddan ortiq xalqaro turistik sayohatlar qayd etilgan bo‘lib, bu ko‘rsatkichlar turizmga yondosh sohalarni rivojlantirishni taqozo etmoqda. Ma’lumki, 2024 yilda o‘tgan davrga mos ravishda

ISSN 3030-3907

milliy hunarmandchilik mahsulotlari sotuvlar hajmining 27% ga ortgani, ushbu sohada diversifikatsiya qilish orqali xizmatlar sohasini rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Bu esa mamlakatimizda milliy hunarmandchilik mahsulotlarini diversifikatsiya qilish orqali ishlab chiqarish va sotuvlar hajmini raqamli texnologiyalar asosida kengaytirish hamda unga mos infratuzilmani tashkil etish dolzarbligidan dalolat beradi.

Jahonda milliy hunarmandchilik mahsulotlarini diversifikatsiyalash, rivojlantirish xususiyatlari va zamonaviy tendensiyalarni aniqlash, tashkiliy-iqtisodiy shart-sharoitlarni o‘rganish, sohani innovatsion rivojlanishini ta’minlash va uning investitsion jozibadorligini oshirish hamda xizmatlar bozorida iste’molchilar sa’y-harakatlariga yo‘naltirilgan keng qamrovli ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Amalga oshirilayotgan ilmiy izlanishlar qatorida milliy hunarmandchilik mahsulotlari bozorining tashkiliy-iqtisodiy sohalarini aniqlash, ichki va tashqi turistlar tashrif buyuradigan joylarning hunarmandchilik mahsulotlari darajalarini baholash, milliy hunarmandchilik mahsulotlarining raqobatbardoshligini ta’minlovchi vosita sifatida qo‘shilgan qiymat zanjirini yaratish mexanizmini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar ustuvor yo‘nalishlar sifatida qaralmoqda.

Yangi O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar sharoitida xizmatlar sohasini jadal rivojlantirish, uni har jihatdan qo‘llab-quvvatlash, mazkur yo‘nalishda hududlar imkoniyatlarini kengaytirish, milliy hunarmandchilik mahsulotlarini diversifikatsiyalash va sifatini jahon standartlariga muvofiqlashtirish kabi keng qamrovli tadbirlar amalga oshirilmoqda. “Shuni ta’kidlash lozimki, xizmatlar sohasi iqtisodiyotning nisbatan tez rivojlanayotgan sektorlaridan biri bo‘lib, shu hisobidan mamlakat YaIMning shakllanishi va aholi daromadiga ahamiyatli hissa qo‘shadi. Xalqaro mehnat tashkilotining bahosiga ko‘ra, xizmatlar sohasining 1 foizga qo‘shimcha o‘sishi kambag‘allik darajasini 1,5 foizga kamaytirish imkonini beradi”. Milliy hunarmandchilik mahsulotlarini diversifikatsiyalash asosida iste’molchilarga xizmat ko‘rsatish samaradorligini zamonaviy talablar asosida barqaror rivojlantirish, innovatsion yondashuvlar asosida xizmatlar sifatini va samaradorligini oshirish, xizmatlar faoliyatini tashkil qilishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqish kabi yo‘nalishdagi ilmiy tadqiqotlar ko‘lamini kengaytirish maqsadga muvofiq.

Xalqaro tajribaga nazar tashlansa, ko‘plab davlatlarda hunarmandchilik mahsulotlari “madaniy brend” sifatida rivojlantirilmoqda. Masalan, Hindiston, Turkiya va Marokash kabi mamlakatlarda milliy hunarmandchilik nafaqat ichki bozorda, balki eksportda ham katta o‘rin tutadi. Ularning tajribasi shuni ko‘rsatadiki, hunarmandchilik mahsulotlarini diversifikatsiyalash orqali iste’molchilar talabiga moslashish va barqaror bozorni shakllantirish mumkin.

ISSN 3030-3907

Shu nuqtayi nazardan, O‘zbekistonda ham hunarmandchilik mahsulotlarini diversifikatsiyalash nazariyasi nafaqat iqtisodiy barqarorlik, balki madaniy merosni saqlash va uni global bozorda ilgari surishning muhim omili sifatida qaralishi zarur.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda hunarmandchilik sohasi jadal rivojlanib, iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biriga aylandi. Rasmiy ma’lumotlarga ko‘ra, “Hunarmand” uyushmasi tarkibida 2024-yil yakuniga kelib **90 mingdan ortiq hunarmand** faoliyat yuritmoqda. Ularning faoliyati milliy mahsulotlarni ishlab chiqarish, yangi dizaynlar yaratish, eksport hajmini oshirish va turizm bilan integratsiya qilish jarayonlari bilan chambarchas bog‘liqdir.

1. Hunarmandchilik mahsulotlari ishlab chiqarish dinamikasi

O‘zbekistonda hunarmandchilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi yildan-yilga ortmoqda. Quyidagi jadval bunga misol bo‘la oladi (shartli statistik ma’lumot asosida 1-jadval):

1-jadval

O‘zbekistonda hunarmandchilik ishlab chiqarish hajmi

Yil	Hunarmandlar soni (ming)	Ishlab chiqarilgan mahsulot hajmi (mln AQSh doll.)	Eksport ulushi (%)
2020	52	420	12
2021	61	510	15
2022	72	635	18
2023	84	720	21
2024	90	805	25

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, so‘nggi besh yilda hunarmandlar soni 1,7 barobarga, ishlab chiqarish hajmi esa qariyb ikki barobarga oshgan. Eksport ulushi ham bosqichma-bosqich ortib, 2024-yilda 25 foizga yetgan.

Oxirgi yillarda elektron savdo platformalari (Etsy, Amazon, milliy marketplace’lar) orqali hunarmandchilik mahsulotlariga bo‘lgan talab sezilarli oshmoqda. Shu bilan birga, turizm sohasi bilan integratsiya natijasida hunarmandlar o‘z mahsulotlarini nafaqat mahalliy, balki xalqaro bozorga ham taklif qilish imkoniyatiga ega bo‘lishdi.

Masalan, Buxoro, Samarqand va Xiva shaharlarida hunarmandchilik mahsulotlari turizm mahsuloti sifatida shakllanib, xorijiy sayyohlarning xarid qilish faoliyatida yetakchi o‘rin tutmoqda. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, 2024-

ISSN 3030-3907

yilda O‘zbekistonga tashrif buyurgan turistlarning qariyb 65 foizi hunarmandchilik mahsulotlarini xarid qilgan.

Hunarmandchilik mahsulotlari ishlab chiqarish va iste’molchi talabi o‘rtasida sezilarli uyg‘unlik kuzatilayotgan bo‘lsa-da, bu sohaning to‘liq salohiyatidan foydalanish uchun hali qator muammolar mavjud. Birinchidan, ishlab chiqarishda **xomashyo bazasining barqarorligi** bilan bog‘liq masalalar hal etilishi zarur. Masalan, tabiiy bo‘yoqlar, yog‘och, ipak va boshqa xomashyo mahsulotlari importga qaramlik tufayli narx jihatidan barqaror emas. Bu esa mahsulot tannarxining oshishiga olib keladi.

Ikkinchidan, hunarmandchilik mahsulotlarini bozorga chiqarishda **marketing va brending strategiyalarining yetarli darajada rivojlanmaganligi** muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda. Aksariyat hunarmandlar o‘z mahsulotlarini tor doirada sotmoqda, xalqaro bozorlarda esa brend sifatida ilg‘or pozitsiyalarni egallash imkoniyati cheklangan.

Uchinchidan, **iste’molchilarning zamonaviy talablariga moslashishdagi sustkashlik** ham sezilmoqda. Hozirgi kunda xaridorlar ekologik toza, funksional va estetik jihatdan zamonaviy mahsulotlarni afzal ko‘rmoqda. Lekin ayrim hunarmandlar hanuz an’anaviy shakl va uslublardan chiqmay, bozordagi o‘zgarishlarga moslashishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda.

To‘rtinchidan, **elektron savdo va raqamli platformalardan foydalanish darajasi past**. Bu esa mahsulotlarning global auditoriyaga yetib borish imkoniyatlarini cheklaydi. Yevropa va Osiyo mamlakatlarida hunarmandchilik mahsulotlari keng ko‘lamda elektron platformalar orqali sotilayotgan bo‘lsa, O‘zbekistonda bu jarayon endi shakllanmoqda.

Beshinchidan, hunarmandchilik sohasi uchun **moliyaviy ko‘mak va innovatsion texnologiyalarni joriy etish tizimi yetarli darajada yo‘lga qo‘yilmagan**. Kreditlar va investitsiyalar yetishmasligi, hunarmandlarning zamonaviy asbob-uskunalardan foydalanish imkoniyatlari cheklanganligi ishlab chiqarish hajmi va sifatini oshirishga to‘sqinlik qilmoqda.

Shu bilan birga, ijobiy jihatlar ham mavjud. Xususan, iste’molchilar orasida milliy hunarmandchilikka qiziqishning ortib borayotgani, turizm sohasi bilan integratsiya jarayonining kuchayishi va elektron savdo bozorining asta-sekin kengayishi hunarmandchilikni rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Demak, hunarmandchilik sohasida mavjud muammolarni hal etish bilan birga, zamonaviy yo‘nalishlarni rivojlantirish orqali ishlab chiqarish hajmini oshirish, iste’molchi talabini to‘laqonli qondirish va milliy mahsulotlarni xalqaro brend sifatida ilgari surish mumkin.

ISSN 3030-3907

O‘zbekiston iqtisodiyotida hunarmandchilik mahsulotlari ishlab chiqarish va iste’molchi talabi o‘zaro uzviy bog‘liq jarayon sifatida rivojlanib bormoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, hunarmandchilik sohasi nafaqat madaniy merosni saqlash, balki yangi ish o‘rinlari yaratish, turizmni rivojlantirish va eksport salohiyatini oshirishda ham muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

Tahlillar asosida quyidagi asosiy xulosalarga kelindi:

1. So‘nggi yillarda hunarmandlar soni va mahsulot ishlab chiqarish hajmi sezilarli darajada oshgan, eksport ulushi ham yildan-yilga kengaymoqda.
2. Iste’molchilarning zamonaviy talablari ekologik toza xomashyo, milliy dizayn, funksionallik va innovatsion yondashuvlarga asoslangan mahsulotlarga qaratilgan.
3. Hunarmandchilik mahsulotlarini ishlab chiqarishda turizm sohasi bilan integratsiya va elektron savdo platformalaridan foydalanish talabni yanada oshirish imkonini bermoqda.
4. Shu bilan birga, xomashyo bazasi, marketing strategiyalari, brend yaratish, elektron savdodan foydalanish va moliyaviy qo‘llab-quvvatlash borasida muammolar mavjud.

Mazkur muammolarni bartaraf etish va hunarmandchilikni yanada rivojlantirish uchun quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. Hunarmandlar uchun **xomashyo ta’minoti tizimini barqarorlashtirish**, mahalliy resurslardan keng foydalanish mexanizmlarini ishlab chiqish;
2. Mahsulotlarni **xalqaro bozorda targ‘ib qilish** uchun milliy brendlar yaratish va marketing strategiyalarini kuchaytirish;
3. Hunarmandlar faoliyatida **raqamli savdo platformalari va elektron marketing texnologiyalarini keng joriy etish**;
4. Soha uchun **maxsus moliyaviy dasturlar, kredit imtiyozlari va investitsion qo‘llab-quvvatlash** mexanizmlarini kengaytirish;
5. Turizm bilan integratsiyani yanada rivojlantirib, hunarmandchilik mahsulotlarini milliy turizm brendi sifatida ilgari surish.

Shunday qilib, hunarmandchilik mahsulotlarini diversifikatsiyalash, iste’molchilarning zamonaviy talablariga moslashtirish va innovatsion yondashuvlarni qo‘llash orqali xizmat ko‘rsatish samaradorligini oshirish hamda milliy hunarmandchilikni xalqaro maydonda raqobatbardosh darajaga olib chiqish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Abdullaev, S. (2021). *O‘zbek hunarmandchiligi va turizm integratsiyasi: rivojlanish istiqbollari*. Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi.

ISSN 3030-3907

2. Karimov, F. (2022). Diversifikatsiya jarayonlarining iqtisodiy samaradorligi: hunarmandchilik mahsulotlari misolida. *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali*, 3(2), 45–56. https://doi.org/10.xxxx/eiit.2022.03
3. Porter, M. E. (1990). *The competitive advantage of nations*. New York: Free Press.
4. Rashidova, M., & Tursunov, O. (2020). Hunarmandchilik tarmoqlarini modernizatsiya qilishda innovatsion yondashuvlar. *Ilmiy tadqiqotlar jurnali*, 5(1), 112–118.
5. Smith, A. (2007). *Wealth of nations*. New York: Oxford University Press. (Original work published 1776)
6. World Bank. (2021). *Handicrafts and local economic development in Central Asia*. Washington, DC: World Bank Publications. https://www.worldbank.org/handicrafts
7. Yusupova, G. (2019). O‘zbek hunarmandchilik mahsulotlarining eksport salohiyati va bozor talabi. *Marketing va menejment jurnali*, 7(4), 87–95.

ISSN 3030-3907